

בס"ד, א' תשרי התשפ"ו

זבחים ט' – 'מותר הפסח', דיוקים במחשבת קרבן חטאת, ומחלוקת 'מחשבין מעבודה לעבודה'

שאלות:

1. דניאל מצא את כבש הפסח שברח אחרי פסח האם הוא יכול להקריב אותו כתודה?

המשך הדיון בדין 'מותר פסח'

הגמרא ממשיכה את הדיון מהדף הקודם בלימוד על דינו של פסח שקרב לשמו שלא בזמנו. הגמרא שאלה מדוע הוא הופך דווקא לשלמים, ולא לסוג הקורבן האחר שלשמו הוא הוקרב (למשל, עולה).

רבי אבין מתרץ שכאשר 'דוחים' קדשים הנאכלים דוחים אותם אצל קדשים הנאכלים: פסח, שהוא נאכל, יכול להפוך לשלמים, שגם הוא נאכל. "ואין דוחין קדשים הנאכלים אצל קדשים שאינם נאכלים", ולכן לא יכול להפוך לעולה. הגמרא מחדדת שגם לחטאת ואשם אי אפשר, כי "אין דוחין קדשים הנאכלים לכל אדם (פסח) אצל קדשים שאינם נאכלים לכל אדם" (חטאת ואשם נאכלים רק לכהנים).

רבי יוסי ברבי אבין מציע הסבר אחר: "דוחין קדשים קלים אצל קדשים קלים (שלמים), ואין דוחין קדשים קלים אצל קדשי קדשים (עולה, חטאת ואשם)".

דחיית קורבנות קלים אחרים: רב יצחק מקשה על התירוצים האלו:

- **מעשר בהמה:** מדוע שלא יהפוך למעשר בהמה, שהוא קדשים קלים? הגמרא דוחה את זה מהפסוק "**הַעֲשִׂירֵי יְהִיָּה קֹדֶשׁ**" – רק הבהמה שהיא העשירית במניין היא מעשר, "ואין אחר מעשר".

- **בכור:** מדוע שלא יהפוך לבכור? הגמרא דוחה את זה מגזירה שווה ממעשר.

- **תמורה:** מדוע שלא יהפוך לתמורה? הגמרא דוחה את זה מהפסוק "**וְיִהְיֶה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ**" – רק בהמה שהומרה היא תמורה, "ואין אחר תמורה".

- **תודה:** מדוע שלא יהפוך לתודה ויצטרך להביא עמו לחם? הגמרא מציעה בהתחלה דחייה פשוטה: האם ייתכן שהפסח עצמו לא טעון לחם, אבל מה שנוצר ממנו כן יהיה טעון לחם? הגמרא דוחה את הדחייה הזו, שהרי גם נסכים הפסח לא טעון, אבל כשהוא הופך לשלמים הוא כן טעון נסכים.

בסוף, הגמרא אומרת שלא הגיוני ש'מותר תודה' (תודה נוספת שהופרשה ונמצאה) פטורה מלחם, ואילו 'מותר פסח' שהופך לתודה כן יצטרך לחם?

הגמרא חוזרת לברר את הדרשה המקורית מהפסוק "**וְאִם מִן הַצֵּאֵן קָרְבָּנוֹ**".

שליטת 'מותר אשם': הגמרא דוחה את האפשרות שהפסוק מדבר על 'מותר אשם' (שגם הוא בא רק מן הצאן), כי הפסוק מדבר על "דבר השווה בכל הצאן" (כבשים ועזים), ואילו אשם בא רק מאילים.

פירוט הפסוקים: הגמרא מקשה שהמשך הפסוקים "**אִם כֶּבֶשׂ... אִם עִז...**" נראה מיותר אם מדובר בפסח, הרי ידוע שהוא בא מכבשים ועזים. התירוץ הוא שהמילים המיותרות באות ללמד דינים נוספים: "**כבש**" – לרבות את האליה של הפסח להקטרה. "**אם כבש**" – לרבות

פסח ש'עברה שנתו' (עבר גיל שנה ופסול לפסח), וכן 'שלמים הבאים מחמת הפסח' (כמו חגיגת י"ד), שיקבלו את כל דיני השלמים (סמיכה, נסכים, תנופת חזה ושוק). "**אם עז**" – המילה "אם" מיותרת, ובאה להפסיק את העניין וללמד שעז, בניגוד לכבש, לא טעונה הקרבת אליה.

הצורך בשלושה מקורות: בסוף, הגמרא מסבירה מדוע נזקקים לשלושה פסוקים שונים כדי ללמד ש'מותר פסח' קרב שלמים (הפסוק בפרשת השלמים 'אם כבש', הדרשה של **אבנה דשמואל**, והדרשה של **רב נחמן** שהגמרא מביאה כאן). כל פסוק מלמד על מקרה אחר של מותר הפסח: פסח שעברו גם זמנו וגם שנתו; פסח שעבר זמנו אבל לא שנתו (ועדיין ראוי לפסח שני); ופסח שלא עברו לא זמנו ולא שנתו (אבל שחטוהו שלא לשמו, ועדיין ראוי לפסח ראשון). התורה הייתה צריכה לפרט כל מקרה, כי אחרת היינו חושבים שבמקרים הקלים יותר, שבהם הבהמה עדיין ראויה לפסח, היא לא תהפוך לשלמים.

2. רמי כהן שוחט את החטאת של ראובן, ומתכוון שהכפרה תחול על שמעון, שחייב להביא חטאת נזיר. האם הקורבן פסול?

מימרותיו של רב משמיה דמבוג:

הגמרא מביאה סדרה של גרסאות למימרא של **רב** בשם החכם **מבוג**, העוסקת בדיני שינוי כוונה בחטאת, ודוחה את חלקם עד שמגיעה לגרסאות שיכולות לעמוד.

- **גרסה ראשונה (שינוי קודש):** חטאת שנשחטה לשם 'חטאת נחשון' (חטאת שהקריבו הנשיאים בחנוכת המשכן, שלא באה לכפרה אלא כדורון) – **כשרה**. הסיבה: הפסוק "**זאת תורת החטאת**" מלמד שיש "תורה אחת לכל החטאות".
- **הקושיה של רב משרשיא ממנחות:** **רב משרשיא** מקשה על **רבא** (שהיה אומר את ההלכה הזו) מברייטא של **רבי שמעון** בדיני מנחות. **רבי שמעון** פוסק שמנחות שנקמצו שלא לשמן – כשרות ואף **עולות לבעלים**, בניגוד לזבחים. הסיבה היא שבמנחות "מעשיה מוכיחין עליה" (כלומר, ההבדל הפיזי למשל מחבת או מרחשת בין סוגי המנחות מונע מהמחשבה לפסול). מכאן מדייקת הגמרא: הטעם הוא רק משום ש"מעשיה מוכיחין", אבל אם לא היו מוכיחין, גם **רבי שמעון** היה מודה שאינן עולות לחובה. מדוע? הרי גם במנחות נאמר "**זאת תורת המנחה**", ומדוע שלא נלמד מכך "תורה אחת לכל המנחות"? מכאן ראייה שדרשה זו לא מקובלת.
- **גרסה שנייה (שינוי בעלים):** בעקבות הקושיה, הגמרא מציעה גרסה מתוקנת למימרא של **רב**: חטאת שנשחטה על מנת שיתכפר בה **נחשון** (שכבר מת) – **כשרה**. הסיבה: "אין כפרה למתים", ולכן המחשבה הזו חסרת משמעות ולא נחשבת ל'שינוי בעלים'. הגמרא מסבירה שהמימרא נקטה דווקא בנחשון כדי ללמדנו דין נוסף: דווקא לשם מת היא כשרה, אבל אם שחטה לשם אדם חי שחייב קורבן הדומה במטרתו לחטאת נחשון (כמו חטאת נזיר או מצורע, שבא להתיר ולא לכפר) – היא **פסולה**.
- **דחיית הגרסה השנייה:** הגמרא דוחה גם את הגרסה הזו, כי חטאת נזיר ומצורע נחשבות כעולות, וכבר למדנו שחטאת שנשחטה על מי שמחויב עולה – כשרה.
- **גרסאות נוספות:** הגמרא מביאה בסוף עוד שתי גרסאות למימרא של **מבוג**:
 - חטאת שנשחטה **על מי שמחויב חטאת כשל נחשון** (כלומר, שינוי בעלים בחטאת שלא באה על חטא, כמו של נזיר או מצורע) – **כשרה**, כי חטאת נחשון עצמה נחשבת כעולה (ולכן זה נחשב שינוי 'שלא כמינו', שהוא כשר).

○ (שינוי קודש) חטאת שנשחטה לשם חטאת נחשון – פסולה, כי חטאת נחשון נחשבת כעולה (ולכן זה נחשב שינוי קודש מוחלט). הסיבה שהגמרא נוקטת בדוגמה נחשון (ולא חטאת נזיר או מצורע) היא משום שזו הייתה חטאת היחיד הראשונה, והיא "עיקר החטאת".

3. יוסי חייב חטאת על אכילת דם. בשעת השחיטה הוא מתכוון שהשחיטה תהיה לשם חטאת על טומאת מקדש וקדשיו. האם הקורבן כשר?

פסיקות של רב בדיני חטאות

לאחר הדיון במימרות של מבוג, הגמרא מביאה סדרת פסיקות של רב עצמו, ובעקבותיהן בעיה שהסתפק בה רבא.

- (שינוי קודש): רב פוסק שחטאת חלב שנשחטה לשם חטאת דם או לשם חטאת עבודה זרה – כשרה, כי הן דומות במהותן. אבל אם נשחטה לשם חטאת נזיר או מצורע – פסולה, כי חטאות אלו נחשבות כעולות (באות להתיר ולא לכפר).
- רבא מסתפק מה הדין בחטאת חלב שנשחטה לשם חטאת של טומאת מקדש וקדשיו. מצד אחד, היא דומה לחטאת חלב כי היא באה על עבירת כרת. מצד שני, היא שונה כי אין לה קורבן קבוע (היא קרבן "עולה ויורד").
- שיטת רב אחא בריה דרבא: הוא סובר שכל שינוי בחטאת, אפילו מחטאת חלב לחטאת דם, פוסל, כי הפסוק דורש "לשם אותה חטאת".
- רב אשי שואל את רב אחא: "לפי שיטתכם, כיצד אתם שונים את הספק של רבא? הרי לשיטתכם התשובה פשוטה שהיא פסולה!". רב אחא משיב שהם שונים את כל הדיון הזה כעוסק בשינוי בעלים ולא בשינוי קודש. לפי הגרסה הזו, שאלתו של רבא הייתה על אדם ששוחט את חטאת החלב שלו על מנת לכפר על אדם אחר שחייב חטאת טומאת מקדש. גם כאן הספק הוא האם הן נחשבות דומות (בגלל הכרת) או שונות (בגלל שאינה קבועה). גם בגרסה זו, השאלה נותרה ללא הכרעה (תיקו).

4. מיכאל שוחט קורבן עולה לשמו, אבל מתכנן לזרוק את הדם לשם שלמים. הקורבן פסול?

מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: 'מחשבין מעבודה לעבודה'

המקרה: שאדם שוחט את הקורבן לשמו, אבל חושב בשעת השחיטה לזרוק את הדם שלא לשמו.

דעת רבי יוחנן: פסולה. הוא סובר ש"מחשבין מעבודה לעבודה", ולומד את זה ממחשבת פיגול, שבה מחשבה על עבודה עתידית (כמו אכילה או הקטרה) לעשותה מחוץ לזמנה, פוסלת את העבודה הנוכחית.

דעת ריש לקיש: כשירה. הוא סובר ש"אין מחשבין מעבודה לעבודה", ואין ללמוד מדין פיגול לעניין 'שלא לשמו'.

הגמרא תמשיך לדון בכך בדף הבא.